

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҲ

Илимий-методикалық журнал

№ 3/2 2024

гуманитарные науки
естественные науки
технические науки

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2024

3/3-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз ғәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы ғуўалық берилген.*

Нөкис

3/3-сан 2024

ИЮНЬ

Шөлкемлестіріушілер:

Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириу Министрлиги,
ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ	Уролбой МИРСАНОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ	Сафо МАТЧОН
Айтмурат АЛЬНИЯЗОВ	Шукурулло МАРДОНОВ
Сапардурды АБАЕВ	Камаладин МАТЯКУБОВ
Адхамжон АБДУРАШИТОВ	Арзы ПАЗЫЛОВ
Хайрулла АЛЯМИНОВ	Барлықбай ПРЕНОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ	Раьно ОРИПОВА
Алишер АЛЛАМУРАТОВ	Бахтиёр РАХИМОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ	Фурқат РАЖАБОВ
Интизар АБДИРИМОВА	Муқаддас РАХМАНОВА
Тўлқин АЛЛАЁРОВ	Светлана СМИРНОВА (Москва, Россия)
Марифжон АХМЕДОВ	Дилшода САПАРБАЕВА
Умида БАҲАДИРОВА	Феруза САПАЕВА
Фархад БАБАШЕВ	Зайниддин САНАҚУЛОВ
Ботир БОЙМЕТОВ	Мухаббат САЛАЕВА
Гулзода БОЙМУРОДОВА	Қаххор ТУРСУНОВ
Шахло БОТИРОВА	Амина ТЕМИРБЕКОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ	Нурзода ТОШЕВА
Асқар ДЖУМАШЕВ	Куанишбек ТУРЕКЕЕВ
Мухтар ЕРМЕКБАЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Тажибай УТЕБАЕВ
Алишер ЖУМАНОВ	Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА	Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Холбой ИБРАГИМОВ	Амангелди КАМАЛОВ
Шохида ИСТАМОВА	Вохид КАРАЕВ
Умида ИБРАГИМОВА	Гулмира ҚАРЛЫБАЕВА
Лола ИСРОИЛОВА	Ризамат ШОДИЕВ
Алима КЕНЖЕБАЕВА (Тараз, Қазақстан)	Зафар ЧОРИШАНБИЕВ
Ярмухаммат МАДАЛИЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Меруерт ПАЗЫЛОВА	Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Асқарбай НИЯЗОВ	Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Сабит НУРЖАНОВ	Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Захия НАРИМБЕТОВА	Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
Ҳушбоқ НОРБЎТАЕВ	Гулрухсор ЭРҒАШЕВА
Улфат МАҲҚАМОВ	Гавхар ЭШЧАНОВА
	Қонысбай ЮСУПОВ

МАЗМУНЫ

ТИЛ ХАМ АДЕБИЯТ

Umarova Ú. Kórkem detal máselesi hám ádebiyattaniw ilimi	8
Тобаназаров А. П. Әдебиет сабақларында жазыушының өмірбаяны хәм дөретиушилигин үйрениу мәселеси	12
Тобаназаров А. П. Прозалық шығармаларды оқытуу мәселеси (7-класс мысалында)	21
Yuldasheva Sh.Sh. O‘zbek tilini multilingual muhitda o‘qitishning o‘ziga xosligi	30
Mambetova I. J. Polietnik ta‘lim muhitida chet tilini o‘qitishda multimediyaviy o‘quv adabiyotlaridan samarali foydalanish	39
Norova Sh.B. Asqad Muxtorning “Chinor” romanida paremalarning badiiy-stilistik xususiyatlari	47
Юлдашева Д.М. Э.Сепир ва Л.В.Шербанинг илмий услубий таълимотининг асосий концептлари	52
Yusupova G. Ona tili darslarida o‘quvchilarda nutqiy ko‘nikmalarni shakllantirish yo‘llari	57
Omonova D., Omanova M. Qo‘qon adabiy muhitida ayol shoirlar ijodi	63
Avezova D. Ona tili darslarida o‘quvchilarning yozma nutqini rivojlantirish usullari	68
Jiyanova N., Maksumova S., Salisheva Z. “Semema va uning tarkibiy qismlari”ni tahlil etishda grafik organayzerlardan foydalanishning amaliy ahamiyati	73
Allayorov T.R. Ona tili darslarida ta‘limiy o‘yinlarning ahamiyati	81
Yembergenova U.A. Axborot texnologiyalari yo‘nalishi talabalariga kasbiy leksikani o‘qitishning samarali usullari	86
Пазилов М.С. Реклама матнларида сўз тартибининг стилистик хусусиятлари	90
Sunnatov T. Estetika va metaetikaning badiiy uslublar rivojlanish dinamikasi	99
Алтамишева Ё.М. О формировании отечественных терминологических словарей	105
Хамидова Н.Т., Хамидов Д. Мультимедийные технологии обучения на уроках русского языка в ВУЗе	110
Туранова С.Д. Классификация переходных явлений частей речи	113
Ahmetova M.I. Teachers perspectives in EFL classes	118
Abdanbekova N.R. Speaking as one of the language competence	122

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Nauruzbaeva A.S. Mektep bag‘darlamalarini mazmunin jetilistiriw mashqalasi	126
Темирбекова А.О., Niyazberdiev A. Jańa renessans mumkinshilikleri	132
Aytumbetov M.Z. Xalıq pedagogikasi boyınsha ilimiy-izertlewler alıp bariwdin aktual mashqalaları	135
Пурханов Ю.Е. Шаңарақ хакқында шығыс ойшылларының педагогикалық хәм психологиялық көз- караслары	139
Kazimbetova Z. M. Testologiyaniń teoriya hám metodologiyalıq tárepi	145
Aytumbetov M.Z. Xalıq pedagogikasi - tárbiyalıq islerdin tiykarǵı deregi sıpatında	151
Shrazov A.Sh. Huqıqıy mádeniyat hám huqıqtı qorǵaw iskerligi	155
Mamaxanova J.N. O‘quv tajriba maydonida o‘quvchilarda ekologik bilim va madaniyatni rivojlantirish texnologiyasi	161
Bekniyazov B.S. Umumta‘lim maktab rahbarlarining boshqaruv ko‘nikmalarini rivojlantirishda taym-menejment yondashuvining ahamiyati	166
Kusharbayev D. U. Innovatsion pedagogika: ta‘limning yangi paradigmasi	172
Pulatov Dj.A. Oliy ta‘lim tizimida ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar monitoringini takomillashtirish sohasidagi xalqaro tajribalar va ulardan foydalanish imkoniyatlari	178
Ярматов А.Н. Ўқувчи – ёшларни ватанпарварлик, миллий қадрият ва қонунларга ҳурмат руҳида тарбиялашда «ватан таянчи» ҳаракатининг ўрни	184
Hamroyev R. R. Oliy ta‘limda ijtimoiy-gumanitar fanlarni axborot texnologiyalaridan foydalanib o‘qitishning muhim yo‘nalishlari	192
Haydarova Z.N. Individual yondashuv asosida hozirgi zamon o‘quvchilarida raqamli savodxonlikni shakllantirish	199

Islamova D.B. Ota-ona qaramog'isiz qolgan kichik va katta yoshdagi o'smirlar shaxs xususiyatlarining psixologik tavsifi	207
Сапаров О.Б. Педагогларнинг касбий компетентлигини ривожлантиришда сунъий интеллектдан фойдаланиш технологиялари	216
Jonikulov G' A. Art-pedagogika asosida o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash	222
Shofiddinova Z.I. Oliy ta'lim muassasasi talabalarining ijodiy qobiliyatlarini tashkil etishning didaktik jihatlarini	227
Bekbagambetova J.R. "Qirg'iz" dostoni misolida o'quvchilarda kolloborativ ko'nikmalarni rivojlantirish	232
Choriyeva S.Ch., Otaqulova S.E. Talabalarni ta'limiy qadriyatlar asosida pedagogik faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirishda pedagogning o'rni	236
Yulchiyeva G.Yu. Yoshlarning ta'lim olish jarayonida psixologik to'siqlarning xususiyatlari	242
Atamatov A.S. O'quv jarayonida interfaol platformalardan foydalanish	247
Hamdamova N.M. Texnologiya o'qituvchilarining kompetentligini rivojlantirishda ta'lim platformalaridan foydalanish imkoniyatlari	253
Nuritdinova X. N. Ta'lim jarayonida talabalarining kommunikativ kompetentligini rivojlantirish mazmuni	260
Quvvatova M.H. Oliy ta'lim muassasasi talabalarining kreativligini rivojlantirish shart-sharoitlari	265
Nizomxonova N.E. Yoshlarni ma'naviy va madaniy merosga hurmat ruhida tarbiyalashda maktablar va muzeylar aloqadorligining pedagogik xususiyatlari	270
Jurayeva Z.I. Raqamli texnologiyalarni maktab ta'limiga transformatsiya qilish usuli	275
Taylanova Sh. Boshqaruvning umumiy qonuniyatlari	281
Taylanova Sh. Boshqaruvning umumiy tamoyillari va funksiyalari	285
Abdullayev S.A. Talabalarni o'zgaruvchan ta'lim muhitiga adekvat moslashtirishning ahamiyati	295
Xabilova S.T., Ziyadullayeva M. Bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy shaxsiy sifatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari va o'ziga xos jihatlarini	301
Malikova M.B., Sayfullayeva G.I. Oliy ta'lim muassasalarida kredit-modul tizimini joriy etish xususiyatlari	307
G'afarova Z.A. Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyadan foydalanish	315
Pardaboyeva D.N. Bo'lajak mutaxassislarni intellektual faoliyatga tayyorlashning didaktik asoslari	319
Ahmedov M.M., Xojikarimova G.T., Madaminova M.E. O'quvchilarda innovatorlik ko'nikmalarini shakllantirishda "STEM yondashuvlari"ning ahamiyati	324
Gilishtaganova O.M. Yoshlarning deontologik sifatlarini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	330
Xayrullayev A.I. Bo'lajak muhandislarda kasbiy-amaliy kompetentligini rivojlantirishning mantiqiy-funksional xususiyatlari	335
Islamova Q.I. Ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash tarix fani misolida	340
Mirzaqobilova S.A. Maktab o'quvchilarining milliy dunyoqarashini shakllantirishda tarix ta'limining o'rni va ahamiyati	346
Sadikova Yu.K. Ta'limda STEAM yondashuv	353
Abdishukurov B.F. Mustaqil ta'lim shaklida interfaol metodlar va raqamli texnologiyalarning ahamiyati	358
Bo'ranova M.N. Maktab o'quvchilarida atrof- muhitni muhofaza qilishda mas'uliyatlilikni takomillashtirish	364
Rasulov E.M. Bo'lajak o'qituvchilarning elektron portfoliosi uchun raqamli makon imkoniyatlari	369
Begaliev N. Oliy ta'lim muassasalarida tyutorlik faoliyatini joriy etishning amaliy- pedagogik xususiyatlari	377
Eshchanova X.X. Ziyorat turizmi asosida ma'naviy-axloqiy fazilatlarini shakllantirish mexanizmlari	383

Ruzimova I.X. Bo'ljak o'qituvchilarda tadqiqot mavzularini shakllantirish usullari	388
Xolmurodova L.E., Saidova M.Q. Oliy ta'limda umumiy va noorganik kimyodagi moddalarning xossalari simmetrik ko'rinishlarda talabalarga turli xil zamonaviy metodik tamoyillarini shakllantirish	393
Абатов Ж.Б. Талаба - ёшларда танкидий фирклаш сифатларини ривожлантиришда анъанавий ва ривожланаётган таълим технологияларининг ўрни ва аҳамияти	399
Xanmuratova S.X., Xudayarova M.T. Atoqli otlarni o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ahamiyati	404
Мадаминов З. Особенности развития у будущих педагогов потребительского отношения к виртуальности	413
Тургунов С.Т., Набиев Г.А. Роль образовательного менеджмента в глобальной экономике	418
Шахмурова Г.А., Халитова Р.А. Формирование генетической грамотности в непрерывном образовании	424
Ахмедова М.А. Педагогическое сопровождение профессионального самоопределения учащихся на разных ступенях общего образования	429
Alimjanova F.I. The adequacy in using games	432
Bekturganova Z.K. Problem-based learning based on the implementation of inter-subject connections of chemistry and biology	436

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ХАМ РУЎХИЙЛИҚ ТИЙКАРЛАРЫ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Карлибаев М.А. Абдурасул охун мадрасаси ҳақида	440
Babadjanova N. X., Ergasheva R.T. Qadimiy yodnomalarda mifologik tafakkur va mifologik obrazlar	447
Ozodova O'D. Tarix ta'limida mahalliy tarixning ahamiyati: Toshkent viloyati Parkent tumani misolida	452
Ходжаева Д.Ю. Жадидчилик ҳаракати намоёндаларининг ахлоқий қарашлари ва унинг ёшлар тарбиясидаги ўрни	457
Maxmanazarova S.Sh. Taekvandoning kelib chiqish tarixi	463
Islamova D.B. Ota-ona qaramog'isiz qolgan kichik va katta yoshdagi o'smirlar shaxs usuliyatlarining psixologik tavsifi	465
Курбанова Д.А. Из истории развития тестирования	474

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Бижанов А.К. Техникалық билим бағдарларын оқытыўда механизмлер ҳәм манипуляторларды моделлестириў арқалы қолланыў	479
Калилаев А.Ж. Мактабда физика фанини ўқитишнинг аҳамияти	484
Kodirov I.N. Korxonalar bilan o'zaro hamkorlikda muqobil energetik kadrlar tayyorlashda dual ta'lim tizimining o'rni	491
Soyibnazarov A.I. Fizikani o'qitishning zamonaviy ta'lim texnologiyalari va metodlari	499
Kalimbetov K.I., Adilbaeva M.O., Ómirbaeva D.A. Qat'iymas bo'lgan ma'lumotlarning ko'pligi sharoitida o'qitish va baholashda qarorlar qabul qilish	507
Musayev A. Sh. Nerv sistemasining anatomiyasi va fiziologiyasi	513
Ergashev Sh.N. Raqamlashtirilgan ta'lim sharoitida matematik va dasturiy vositalar imkoniyatlaridan foydalanish	518
Abdusamatova G.Z. Zamonaviy web texnologiyalardan foydalanish	523
Rasuleva M.R. Ommaviy axborot vositalarining talabalar hayotidagi ta'siri hamda axborot xurujlari	529
Xodjayeva M. S., Aliyeva N. Sun'iy intellekt tizimlari va raqamli texnologiyalarning ta'lim sohasida qo'llanilishi	535
Sodikova N. I., Xashimxodjaeva M.Dj. Raqamli iqtisodiyot texnologiyalari va elektron tijoratning rivojlanish tamoyillari	541

Nizomxonov S.E. O'quvchilarning axborot kompetentligini rivojlantirishning pedagogik muommolari	551
Alimov S.Kh., Nurmonova E'.U., Bakhriddinova A.D., Almuratov F.M. The Morse's Lemma and some of its applications	558

БАСЛАЎЧИ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТЎРБИЯ

Nagmetova N.M. Baslawish klaslarda tárbiya pánin oqitiwdiń ilimiy-metodikaliq tiykarlari	565
Jumasheva G.X., Ablyakimova R., Haytimbetova Sh.F. Balalarda ilimiy dúnya kózqarastı qalıplestiriwdiń social - pedagogikalıq tiykarlari	570
Халиков А.А., Ортиқова Д.М. Ўқитувчининг касбий тайёргарлигида нотиклик қобилятининг аҳамияти	575
Muhammadiyeva F.T. Qadriyatlar nazariyalari asosida bolalarni ma'naviy axloqiy tarbiyalashning tarixiy tahlili	581
Azamatova D.Sh., Xolmirzayeva M.A. Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning ahamiyati	585
Shukirullaeva S.A. Kompetentsiyaviy yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish	590
Radjabova G.M. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy faolligini shakllantirish	595
Ibragimova M.S. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kommunikativ nutq madaniyatini shakllantirish	600
Кайнарова И.В. Бошланғич синф ўқувчиларининг ўқув - билиш фаоллигини ривожлантиришда эвристик таълим ва ижодкорлик	605
Sariqboyeva Z.Ya. Bo'lg'usi tarbiyachilarning bolalar adabiyoti bilan ishlashda kitoblardan foydalanishga tayyorligi tushunchasi	612
Allayarov M.J. Boshlang'ich sinf o'quvchilari jismoniy tarbiya darslarida milliy harakatli o'yinlardan foydalanishning muhim omillari	617
Pirniyazova Sh.O. Boshlang'ich sinflarda nazariy ma'lumotga qiziqish uyg'otish	624
Rajabova M.T. Maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarda milliy g'urur va iftixor tuyg'ularini shakllantirishda xalq og'zaki ijodi namunalarining o'rni	630
Irisboyeva Yo.O'. Bolalarda to'plam haqidagi g'oyalarni rivojlantirishning o'ziga xosligi	636
Tajbenova S.S. "Ona tili" fanidan davlat ta'lim standarti va o'quv dasturlarida lingvistik kompetensiyaga doir talablar	641
Sariqboyeva Z. Maktabgacha ta'lim muassasalarida nasriy va she'riy asarlar ustida ishlashdagi o'ziga xosliklar	647
Niyozova M.N. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ishbilarmonlik o'yinlaridan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari	651
Allayarov M.J. Maktabgacha yoshdagi bolalarning tezlik qobiliyatini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari	656
Norbo'tayev X. B. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tabiatga oid variativ tushunchalarni shakllantirish metodikasi	661
Irisboyeva Yo.O'. Maktabgacha yoshdagi bolalarning predmetlar miqdorini idrok qilish, esda olib qolish va taqqoslash ko'nikmalari shakllantirish	667
Xudoyberdiyev G'.B. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini sog'lom turmush tarzi ko'nikmalarini rivojlantirish	673
Imoilova S.A. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining lug'atini boyitishda interfaol metodlardan samarali foydalanish	679
Berdiyeva M.M., Muratova D.E. Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishida syujetli-rolli o'yinlarning ahamiyati	685
Musayev A.Sh. Chaqaloqlar eshitish qobiliyatini tekshirish usullari	690
Ishmatova O.S. Alovida ehtiyojli boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini rivojlantirishda fonetik ritmikadan foydalanishning dolzarbligi va zarurati	699
G'afforova X.Ya., Shamsiddinova D.B. Katta maktabgacha yoshdagi bolalarni steam texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik shartlari	706
Utegenova D. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq madaniyatini shakllantirish asoslari	713

ESTETIKA VA METAETIKANING BADIY USLUBLAR RIVOJLANISH DINAMIKASI

Sunnatov T.

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi
maqola taqrizchisi: Tog'ayev Sh. f.f.n., dotsent*

Tayanch so'zlar: estetika, etika, metaetika, badiy uslub, rivojlanish dinamikasi, globallashuv.

Ключевые слова: эстетика, этика, метаэтика, художественный стиль, динамика развития, глобализация.

Key words: aesthetics, ethics, metaethics, artistic style, dynamics of development, globalization.

Kirish. Metaetikaning mazmun-mohiyatini tushunish bugungi kundagi texnologik ta'lim oldidagi muhim vazifalardan biri sanaladi. Metafalsafa va axloq, metaetika - axloqiy hukmning tabiati, ko'lami va ma'nosini o'rganadigan fan. Bu odatda faylasuflar tomonidan o'rganiladigan axloqning uchta tarmog'idan biri bo'lib, qolganlari me'yoriy etika (qanday bo'lish va qanday harakat qilish kerakligi haqidagi savollar) va amaliy axloq (berilgan, odatda bahsli vaziyatlarda to'g'ri xatti-harakatlarning amaliy savollari).

Normativ etika "Nima qilishim kerak?" kabi savollarga, muayyan amaliyot va harakat tamoyillarini baholasa, metaetika "Yaxshilik nima?" kabi savollarga javob beradi. me'yoriy nazariyalar asosidagi taxminlarni tushunishga intilib, "Yaxshi nimadan yomonni qanday ajratish mumkin?" Yana bir farq shundaki, me'yoriy axloq birinchi darajali yoki mazmunli savollarni o'z ichiga oladi; metaetika ikkinchi darajali yoki rasmiy savollarni o'z ichiga oladi. [4; Metaethics - Wikipedia]

Nafosat talabi shaxs axloqiy nafosat tizimlari merosiga hamda aqliy – hissiy harakatlari har xil ko'rinishlar hosil qiladi asosan nafosat prinsplari to'plangan ko'rinishda ta'svirlangan sohaga qiziqishda ifodalanadi. Nafosat talabi shundaki shaxs ongli tarzda nafosat qadiryatlarining hamda tizimlarining hamma etaplarini aqlan-hissan birikkan harakatiga bo'lgan kamchiliklari

nafosat-estetik harakatning har xil ko'rinishlarda ayniqsa amaliy san'at sohalarida yuzaga chiqadi, bu talablarni bajarish turlari ma'lum mintaqaviy, milliy mintalitet, axloq hamda qadiryatlar ta'sirida rivojlanib kelmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Demak, u yoki bu jamiyat taraqqiyotining u yoki bu bosqichida uning shakllanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy hayot omillarini aniqlash natijasida xarakter, estetik ehtiyojning kishilar hayotida tutgan o'rni to'g'risidagi masalani hal etish mumkin. Tahlil natijasi ularoq mavzuning dolzarbligi va ahamiyati tadbiiq qilinadi.

Ehtiyoj – inson talablari asosida paydo bo'ladigan tabiiy xususiyat; uning jonli mavjudot sifatida ongli hayot kechirishining muayyan shart-sharoitlarga tobeligini ifoda etuvchi ta'limot. Insonning faolligi boshqa mavjudotlardan ham mohiyatan, ham shaklan farqlanib, yuzaga kelgan ehtiyojlarning turli vaziyatlarda qondirilishida o'z ifodasini topadi. Mavjudotlar (hayvonlar) E.lari maqsadga muvofiq ravishda kechgani ularni qurshab olgan yashash muhitiga osonlik b-n moslashuvini ta'minlaydi. Lekin insonlarning faolligi manbai hisoblangan ehtiyojlar biologik shartlanganidan tashqari, moddiy va ma'naviy ma'no-mohiyat kasb etadi. Odamning ehtiyoji unga ta'lim va tarbiya berish jarayonida shakllanadi, ya'ni insoniyat tomonidan yaratilgan ijtimoiy tarbiya, ko'nikma, malaka, odat, ma'naviyat, qadiryatlar b-n yaqindan tanishish, ularni o'zlashtirish orqali amalga oshiriladi.

Inson boshqa mavjudotlardan farqli o'laroq, ijtimoiy-tarixiy taraqqiyot davrining xususiy ehtiyojlariga xizmat qiluvchi muayyan buyumni zaruratga binoan qayta o'zgartirishga, takomillashtirishga qodir ongli mavjudotdir. Shu sababdan, odamning o'z ehtiyojlarini qondirish jarayoni ijtimoiy-tarixiy taraqqiyot darajasi b-n o'lchanadigan faoliyat shakli va turini egallashning faol, muayyan maqsadga yo'naltirilgani, ma'lum rejaga asoslangan ijodiy ko'rinish sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Inson bir davrning o'zida ham individuallik, ham ijtimoiylikni aks ettirgani sababli uning ehtiyojlari shaxsiy va ijtimoiy xususiyatga ega. Odatda, kelib chiqish xususiyatlariga ko'ra ehtiyojlar tabiiy va madaniy turga ajratiladi. Tabiiy ehtiyojlar tarkibiga ovqatlanish, tashnalikni qondirish, jinsiy moyillik, uxlash, issiq va sovuqdan asrash, musaffo havoga intilish, tana a'zolariga dam berish kabilar kiradi. Madaniy ehtiyojlar obyektiga tabiiy ehtiyojlarni qondiruvchi uy-ro'zg'or buyumlari, mehnat faoliyati orqali boshqa kishilar bilan bog'lanish vositalari, madaniy aloqalar o'rnatish usullari, shaxslararo muomalaga kirishish uslublari, ijtimoiy turmush zaruratiga aylangan narsalar, o'qish va tajriba orttirish yo'llari kiradi. Psixologiya fanida ehtiyojlar o'z predmetining xususiyatiga ko'ra, moddiy va ma'naviy turlarga

ajratiladi, ularni keltirib chiqaruvchi mexanizmlar manbai turlicha ekani e'tirof etiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Nafosat ta'labiga be'rilgan izohlar quyidagicha: shaxsning o'ziga xos jamiyat ichida muayyan o'rnatilgan me'zonlarga, me'yor qoidalariga bo'lgan qiziqishda namayon bo'lib, inson tomonidan yaratilgan asarlar ham shu tizim ichda yaratiladi. Oddiy qilib aytganda, bu ehtiyoj insonning go'zal voqelik hodisalari bilan uchrashganda ijobiy his-tuyg'ularni boshdan kechirish istagidan kelib chiqadi, ular san'at asarlarini idrok qilish va ularni yaratish vaqtida to'liq namoyon bo'ladi.

"Estetik ehtiyoj" mavjudligining eng muhim sababi - bu shaxsning ma'naviy o'sishiga, shaxsiyatning makonini kengaytirishga bo'lgan genetik zaruratdir. Kundalik hayotda his-tuyg'ularga yorqin taassurot qoldirmaydigan yorqin ma'naviy tajribalarning yetishmasligi, uning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi.

Tajribaga bo'lgan ehtiyojni nafaqat san'at asarlari bilan muloqot qilish va ularni yaratish orqali, balki turli xil o'yinlarda - ko'ngilochar, o'quv, sportda qatnashish orqali ham qondirish mumkin.

Tahlil va natijalar. Hayotdagi ajablanish va oldindan aytib bo'lmaydigantasodif har doim juda ko'p his-tuyg'ularni keltirib chiqaradi. Kutilgan muvaffaqiyatlar va g'alabalar o'rniga mag'lubiyat va mag'lubiyatga erishish hayotda ham, o'yinlarda qatnashish yoki ularni tomosha qilish jarayonida ham insonga qodir bo'lgan his-tuyg'ularning butun gamutini uyg'otadi. Bu erda siz doimo qo'rquv va g'azab, umidsizlik va quvonch, umidsizlik va umidni topishingiz mumkin. Ushbu tajribalarsiz odam ruhsiz mexanizmga aylanadi va odatdagidek mavjud bo'lolmaydi. Ammo inson tabiatining ruhiga xos bo'lgan "chiroyli" tajribalarning ta'rifi faqat san'at bilan bog'liq bo'lganlarga to'liq taalluqli bo'lishi mumkin, chunki u faqat eng nozik ruhiy kechinmalar bilan bog'liq bo'lgan insoniy munosabatlar olami bilan bevosita shug'ullanadi. Estetik ehtiyojlar asosan ko'rish va eshitish orqali, tabiat go'zalligini, uning tabiiy shovqin va tovushlarini idrok etish orqali qondiriladi. Badiiy asarlarda – rang va chiziqlarda, shakl nisbati va nisbatlarida, tovushlar garmoni va tembrlarida ifodalangan badiiy obrazni idrok etish va tajriba qilish orqali. San'at voqelikni tushunchalar, mulohazalar va mantiqiy xulosalar orqali bilish bilan bog'langan ilmiy bilimdan shu narsa bilan farq qiladi.

L.Tolstoyning asarlaridan birida “ San'at ” nima maqolasida bu ma'noni quyidagicha ochib beradi: - “Bir paytlar boshidan kechirgan tuyg'uni o'zida uyg'otish va uni o'zida uyg'otgan holda, harakatlar, chiziqlar, ranglar, tovushlar, so'zlar bilan ifodalangan tasvirlar, yetkazish. Bu tuyg'u boshqalar ham xuddi shunday tuyg'uni boshdan kechirgan tarzda - bu san'at faoliyatida

yuzaga kelishining omili ekanligi muhimdir. San'at - bu inson faoliyati bo'lib, u bir kishi ongli ravishda, ma'lum tashqi belgilar orqali o'zi boshdan kechirgan his-tuyg'ularini boshqalarga etkazishi, boshqa odamlar esa bu his-tuyg'ularni yuqtirishi va ularni boshdan kechirishidir"[1; 67-b.]

Insonlar amaliy hamda ruhiy – hissiy sohasi bo'lmish san'at sohasida ilmiy-badiiy yo'nalishni qadimdan rivojlanib idealogik jihatlari bilan hamohang tarzda badiiy prinsplari ijtimoiy tomonlama ajratilgan bo'lib o'sha faoliyat olib brogan mutafakkir - ijodkorlar ishlanmasini to'plagan hususiyat san'atshunoslik uyushmalari hamda – janrdir. Buni biz umumiylik ko'proq yoki uni keltirib chiqaradi san'at shakllarining kamroq barqaror va bir xil tizimili ekanligini anglaymiz.

Madaniy taraqqiyot jarayonida uslubiy umumiyliklar soni ortib bordi, shu bilan birga asarlar tuzilishi va umuman badiiy jarayonning murakkablashuvi, boshqa madaniy hodisalar bilan ham farqlari, ham umumiyliklari ortib bordi. Shunday qilib, uslub tipologik yaxlitlik, badiiy dunyoni tashkil etish tamoyili, asarning generativ dasturi, estetik zavq manbai sifatida namoyon bo'ladi.

Uslub eng yuqori darajadagi originallik va yaxlitlikka ega bo'lgan san'at sintezida bog'lovchi elementlardan biri bo'lib xizmat qiladi; bir xil uslubda san'at turlari va janrlari yaqin aloqada. Uslub nafaqat zamonaviy hayotni aks ettiradi, balki jahon san'atining tarixiy zanjirining buyuk bo'g'ini sifatida ham kiritilgan. Madaniyatning uslub doirasidagi rivojlanish jarayonida turli yo'nalishlar raqobati yuzaga keladi. Bu mavjud uslubdagi tub o'zgarishlarga va yangisining paydo bo'lishiga olib keladi.

Yo'nalish - dunyo va inson haqidagi g'oyalar tizimi, madaniyatning stilistik xususiyatlari. Aynan yo'nalish jahon badiiy taraqqiyoti ko'lami bo'yicha qiyosiy tarixiy umumlashmalarni amalga oshirish va turli xalqlar madaniyatida rivojlanish bosqichlarining yagona ketma-ketligini, kontseptual va uslubiy paradigmalarning o'zgarishi va kurashini aniqlash imkonini beradi. Uslubning o'zgarishi ma'lum bir madaniyatning ijtimoiy va mafkuraviy va semantik tizimidagi chuqur o'zgarishlar bilan belgilanadi. Bunday o'zgarishlar: nasroniylikning paydo bo'lishi (roman va gotika uslubi); islohot va absolyutizm jarayoni 30 (klassitsizm, barokko, romantizm); burjua ideallarini (realizm, naturalizm) tasdiqlash; modernizmning postmodernizmga aylanishi.

Davrning stilistik birligi me'morchilik va amaliy san'atda eng yorqin namoyon bo'ladi. Arxitektura va san'atdagi uslub odatda jamiyatning hukmron mafkurasi dunyoqarashi bilan sug'orilgan badiiy ifoda vositalari va usullarining umumiyliги deb ataladi. Har bir davrning uslubiga turli omillar ta'sir ko'rsatdi: g'oyaviy-estetik qarashlar, materiallar va qurilish texnikasi, ishlab chiqarishning

rivojlanish darajasi, kundalik ehtiyojlar va badiiy shakllar. Arxitektura kompozitsiyasining birligi ma'lum bir davr san'atiga xos xususiyatlarning uyg'unligi bilan yaratilgan uslub birligini nazarda tutadi. Uslub birinchi muhim hodisa sifatida qadimgi sivilizatsiyalarda (Misr, Bobil, Hindiston, Xitoy) hukmronlik qilgan diniy, estetik va mafkuraviy me'yorlarga muvofiq shakllangan. Turli tarixiy davrlarda uslub san'atning muayyan turlarida maxsus amalga oshirilib, u o'zining tipik xususiyatlarini u yoki bu darajada san'atdagi mazmun va shakl o'rtasidagi munosabatda namoyon etadi.

Xulosa va takliflar. Arxitektura ham butun madaniyatni aks ettiradi alohida xalqlar hayoti, uning yodgorliklari eng ko'zga tashlanadigan bosqichdir xalqlarning yashash davrlari to'g'risida tasavvur uyg'otadi. Arxitekturaga berilga ta'rif shundayki bu uslub san'atidir.

Badiiy funksiya: asarlar yig'indisini idealogik qarashlar bilan bog'liq holda nafasat turlari bilan bog'lash mumkin, g'oyaviy-estetik xususiyatlariga ko'ra birlashtirilishi mumkin. G'oyaviy-estetik xususiyatlar bo'yicha qiyosiy xarakteristikalar va umumlashmalarni amalga oshirishingiz mumkin jahon badiiy jarayonining darajasi hisoblanadi. Badiiy harakatlar o'ziga xos ko'rinishlarni birlashtiradi ularning badiiy tili yaqinida badiiy ijodda yuzaga chiqadi. Xuddi shu oqimga mansub rassomlar birgalikda qaror qilishadi. Oqim ko'pincha hodisa bilan birga keladi ijodkorlikni osonlashtiradigan tashkiliy tuzilmalar rassomlar asarlarida namoyon bo'ladi. [3; 1-4-b]

Ayrim nazariyotchilarning ta'kidlashicha, axloqning metafizik bayoni haqiqiy axloqiy nazariyalarni to'g'ri baholash va amaliy axloqiy qarorlar qabul qilish uchun zarur; boshqalar qarama-qarshi asoslardan kelib chiqadi va to'g'ri xatti-harakatlar to'g'risidagi axloqiy mulohazani o'rganish bizni axloqning tabiati to'g'risida haqiqiy ma'lumotga olib kelishini taklif qiladi. Bu esa estetik anglash va badiiy uslubni rivojiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar:

1. Л.Толстой "Что такое искусство" 67 ст
2. Akhatov, Lutfillo "The Spiritual Connection of Sufism and Tolerance in the Works of Jami." International Journal of Multidisciplinary Research and Publications 2 (2020): 1-4. Web. Apr. 2020
3. Akhatov, L. (2020). The spiritual connection of Sufism and Tolerance in the works of Jami. International Journal of Multidisciplinary Research and Publications, 1(2), 1-4
4. Metaethics - Wikipedia
5. A.Sher. Axloqshunoslik. Darslik. 2003.
6. A.Sher. Estetika. Darslik. Ikkinchi nashr. 2015.

PEZIOME

Estetika va uning zamonaviy tendensiyadagi o'zni yoritib berildi. Bunda badiiy uslub va estetik nazariyalarning qiyosiy tahlili o'rganildi. Globallashuv davrida etika va estitikaning ahamiyati muhim hisoblanadi. Har bir yangi davr bilan san'atning stilistik rivojlanishi ortib borayotgan murakkablashuvga,

mahalliy, mintaqaviy maktablarning o'zaro ta'siriga va u bilan namoyon bo'ladigan badiiy an'analariga mos keladi. Bunda har bir uslub o'ziga xos milliy xususiyatlarga ega bo'lib, milliy uslub doirasida muallif shaxsi xususiyatlarini, asarning badiiy konsepsiyasining yaxlitligini, madaniyatning tarixiy an'alarini aks ettiruvchi alohida rassomlarning qo'lyozmasi mavjud bo'ladi.

РЕЗЮМЕ

Объяснялась эстетика и ее роль в современных тенденциях. Проведен сравнительный анализ художественного стиля и эстетических теорий. В эпоху глобализации важны этика и эстетика. С каждым новым периодом стилистическое развитие искусства соответствует возрастающей сложности, взаимодействию местных, региональных школ и проявляющихся при этом художественных традиций. При этом каждый стиль имеет свои национальные особенности, и в рамках национального стиля существует рукопись отдельных художников, отражающая особенности личности автора, целостность художественной концепции произведения, исторические традиции, культуры.

SUMMARY

Aesthetics and its role in modern trends were explained. A comparative analysis of artistic style and aesthetic theories was carried out. In the era of globalization, ethics and aesthetics are important. With each new period, the stylistic development of art corresponds to increasing complexity, the interaction of local, regional schools and the artistic traditions that emerge. Moreover, each style has its own national characteristics, and within the framework of the national style there is a manuscript of individual artists, reflecting the personality characteristics of the author, the integrity of the artistic concept of the work, and historical traditions, culture.